ПрАТ «ВИЩИЙ НАВЧАЛЬНИЙ ЗАКЛАД
«МІЖРЕГІОНАЛЬНА АКАДЕМІЯ УПРАВЛІННЯ ПЕРСОНАЛОМ»
Навчально-науковий інститут права та безпеки ім. Володимира Великого

ЗБІРНИК МАТЕРІАЛІВ

XI Міжнародної науково-практичної конференції

«Розвиток української держави в умовах активізації євроінтеграційних процесів»

08 травня 2026 р.

м. Київ

Пронін Ю.В.
здобувач третього (освітньо-наукового) рівня вищої освіти
Навчально-наукового інституту права та безпеки
ім. князя Володимира Великого ПрАТ «ВНЗ «МАУП»
Науковий керівник:
Талах А.М.,
кандидат юридичних наук,
доцент кафедри теорії держави і права та конституційного права,
Навчально-науковий інститут права та безпеки
Імені князя Володимира Великого ПрАТ "ВНЗ МАУП"

Деякі аспекти превентивності у контексті складу кримінального правопорушення

У чинному кримінальному законодавстві України переважна більшість складів корупційних кримінальних правопорушень за конструкцією об'єктивної сторони належать до матеріальних або формальних складів. Їхньою спільною ознакою є те, що кримінальна відповідальність настає лише за умови досягнення винною особою певного суспільно небезпечного результату. Такий результат може проявлятися у формі суспільно небезпечних наслідків, передбачених окремими нормами Кримінального кодексу України (зокрема, статтями 190, 365, 365² КК України) [1], або у вигляді фактичного одержання неправомірної вигоди, яка підлягає грошовій оцінці та надається за вчинення чи невчинення певних дій службового характеру.

Судова практика загалом дотримується аналогічного підходу, визнаючи особу винною у вчиненні корупційного кримінального правопорушення переважно після досягнення відповідного протиправного результату. До таких результатів належать, зокрема, незаконне заволодіння бюджетними коштами внаслідок перевищення службових повноважень, заволодіння чужим майном шляхом обману з використанням службового становища та інші подібні діяння. Фактично в правозастосовній практиці сформувався підхід, відповідно до якого кваліфікація корупційного діяння як закінченого злочину пов'язується насамперед із настанням суспільно небезпечного результату.

Особливо наочно зазначена тенденція проявляється під час проведення оперативних заходів. Так, відмова особи, щодо якої здійснюються оперативно-розшукові дії, від отримання запропонованої неправомірної вигоди зазвичай не тягне кримінальної відповідальності незалежно від мотивів такої відмови. При цьому правове значення не мають навіть випадки, коли особа прямо демонструє готовність до вчи-

нення корупційного правопорушення, однак відмовляється від запропонованої винагороди з причин, не пов'язаних із дотриманням закону, наприклад через її недостатній розмір [2].

Водночас міжнародні стандарти та законодавство багатьох зарубіжних держав ґрунтуються на іншому підході до визначення моменту закінчення корупційних правопорушень. У низці випадків кримінально караними визнаються дії, що передують фактичному отриманню неправомірної вигоди або заподіянню конкретної шкоди охоронюваним законом суспільним відносинам.

Зокрема, Кримінально-правова конвенція про корупцію Ради Європи 1999 року покладає на держави-учасниці обов'язок встановити кримінальну відповідальність як за активний, так і за пасивний підкуп державних службовців. При цьому криміналізації підлягають не лише факти передачі чи отримання неправомірної вигоди, а й обіцянка, пропозиція або прийняття пропозиції такої вигоди з метою спонукання службової особи до використання своїх повноважень у певний спосіб.

Показовим є також досвід окремих європейських держав. Так, Кримінальний кодекс Швейцарії ще в редакції 1947 року передбачав відповідальність за так званий пасивний підкуп членів органів влади, посадових осіб, суддів, арбітрів, експертів та інших суб'єктів, які вимагали або приймали обіцянку надання майнової вигоди за вчинення дій, пов'язаних із виконанням службових функцій. Водночас кримінально караними визнавалися також пропозиція, обіцянка чи надання такої вигоди особам, уповноваженим на виконання публічних функцій.

Подібний підхід простежується і в кримінальному законодавстві Нідерландів, яке диференціює відповідальність залежно від того, чи пов'язана винагорода з діями, що відповідають службовим обов'язкам посадової особи, чи, навпаки, суперечать їм. Аналогічні механізми кримінально-правової протидії корупції функціонують у Великій Британії, Німеччині, Польщі та Іспанії [3].

На відміну від зазначених правових систем, у вітчизняній кримінально-правовій доктрині тривалий час домінував підхід, відповідно до якого сама лише пропозиція неправомірної вигоди не розглядалася як достатня підстава для визнання діяння замахом на відповідний корупційний злочин. Традиційно вважалося, що злочинний намір повинен набути зовнішнього прояву у вигляді конкретних дій, спрямованих на передачу неправомірної вигоди, а тому лише факт висловлення відповідної пропозиції не утворює стадії замаху. Відповідно до чинного кримінального законодавства підготовчі дії до вчинення корупційних

злочинів підлягають кримінально-правовій оцінці лише за наявності передбачених законом кваліфікуючих ознак.

Наслідком такого підходу є те, що у вітчизняній слідчій та судовій практиці вкрай рідко зустрічаються кримінальні провадження, пов'язані з підготовкою до вчинення корупційних правопорушень, хоча такі дії об'єктивно мають значне поширення. Особливо це стосується випадків підготовки до надання або одержання неправомірної вигоди, коли суспільно небезпечний результат ще не настав.

Водночас діяльність правоохоронних органів значною мірою оцінюється за кількісними показниками виявлених і розкритих кримінальних правопорушень. За таких умов основні зусилля оперативних підрозділів концентруються на документуванні вже завершених корупційних проявів. Чинне кримінальне законодавство та сформована практика його застосування фактично орієнтують правоохоронну систему на фіксацію наслідків корупційної діяльності, а не на її раннє попередження. У результаті припинення протиправної поведінки до настання суспільно небезпечного результату нерідко унеможливлює притягнення винних осіб до кримінальної відповідальності [4].

За таких умов посадові особи та інші суб'єкти, наділені владними повноваженнями, фактично мають можливість без істотного ризику кримінально-правових наслідків обговорювати умови отримання неправомірної вигоди за реалізацію своїх службових повноважень. Інакше кажучи, підготовчі дії до вчинення корупційних кримінальних правопорушень у багатьох випадках залишаються поза межами кримінально-правового реагування.

На нашу думку, саме недостатня криміналізація окремих підготовчих форм корупційної поведінки значною мірою сприяла поширенню так званого інституту «рішальників» – осіб, які спеціалізуються на посередництві у передачі неправомірної вигоди представникам органів державної влади, правоохоронних органів або судових установ з метою досягнення бажаного для замовника результату. Сам процес узгодження умов неправомірної винагороди між посередником і посадовою особою зазвичай не тягне самостійної кримінальної відповідальності, якщо не містить ознак закінченого складу злочину.

У зв'язку з цим видається доцільним удосконалення відповідних кримінально-правових норм шляхом максимально чіткого визначення кола суспільно небезпечних дій, які повинні визнаватися кримінально караними. Водночас така законодавча конкретизація має забезпечувати дотримання принципу законності та виключати можливість притягнення особи до відповідальності виключно за виявлення наміру або

висловлення абстрактного бажання вчинити корупційне правопорушення без вчинення конкретних дій, спрямованих на його реалізацію.

Література:

1. Кримінальний кодекс України : Закон України від 05.04.2001 № 2341-III. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2341-14#Text.

2. Трепак В.М. Теоретико-прикладні проблеми запобігання та протидії корупції в Україні: дис. … д-ра юрид. наук: 12.00.08. Київ, 2020. 481 с.

3. Хавронюк М. І. Кримінальне законодавство України та інших держав континентальної Європи: порівняльний аналіз, проблеми гармонізації : монографія. Київ : Юрисконсульт, 2006. 1048 с.

4. Сафронов С.О. Поняття превенції злочинів та її співвідношення з однорідними поняттями. URL: http://library.ua/m/ articles/view/Поняття-превенції-злочинів.